

130.2

DOI 10.5281/1993-6400-2020-1-85-91

ID ORCID 0000-0002-4802-1738

• •

« »

ID ORCID 0000-0003-0049-0815

• •

ID ORCID 0000-0002-9438-6965

• •

« »

ГОГОЛІВСЬКІ ТРАДИЦІЇ Й ОБРАЗИ В КУЛЬТУРІ ПОСЛІДОВНИКІВ СЛОВ'ЯНСЬКОГО СВІТУ

Северин Н. В., Северин В. Д., Чернявська С. М. Гоголівські традиції й образи в культурі послідовників слов'янського світу. Стаття присвячена дослідженню впливу творчості М. В. Гоголя на літературу слов'янських народів — чеського, польського, словацького, болгарського, словенського. Показано, що твори письменника сприяли росту ідейно-естетичного рівня слов'янських літератур, стали основою для створення нового літературного жанру — соціального роману. Творчість Гоголя стала для тогочасних письменників джерелом інтересу, натхнення і новим поглядом на зображення навколишньої дійсності. Доведено, що завдяки зображенню нових героїв з народу — з їхніми radoцями і стражданнями, з простою, «непра-

вильною» мовою — Гоголь розставив акценти та визначив проблематику всієї наступної російської літератури, літератури слов'янських народів. Наукова новизна статті полягає в тому, що вперше синтезовано вплив унікального таланту Гоголя на слов'янські літератури та показано, що Україна, її культура стали постійною літературною темою слов'янських літератур XIX століття.

Ключові слова: Гоголь, жанр, фольклор, реалізм, соціальний роман, історична повість, слов'янські літератури.

Северин Н. В., Северин В. Д., Чернявская С. Н. Гоголевские традиции и образы в культуре последователей славянского мира. Статья посвящена исследованию влияния творчества Н. В. Гоголя на литературу славянских народов — чешского, польского, словацкого, болгарского, словенского. Показано, что произведения писателя способствовали росту идейно-эстетического уровня славянских литератур, стали основой для создания нового литературного жанра — социального романа. Творчество Гоголя стало для писателей того времени источником интереса, вдохновения и новым взглядом на изображение окружающей действительности. Доказано, что Гоголь благодаря изображению новых героев из народа — с их радостями и страданиями, с простым, «неправильным» языком — расставил акценты и обозначил проблематику всей последующей русской литературы, литературы славянских народов. Научная новизна статьи состоит в том, что благодаря уникальному таланту Гоголя Украина, её культура стали постоянной литературной темой русской, славянских литератур XIX века.

Ключевые слова: Гоголь, жанр, фольклор, реализм, социальный роман, историческая повесть, славянские литературы.

Severyn N., Severyn V., Chernyavska S. Gogol's Traditions and Images in the Culture of Slavic world followers

Gogol's genius is known all over the world. Mykola Gogol created another world with his incomparable imagination, with his language he made a revolution in literature, with his Ukrainian manner he surprised and put bright accents on the images. V. G. Belinsky called him a kind of school in literature, which opened a new path for young and experienced writers. The theme of the influence of the writer's artistic heritage on the Russian and world literature and culture is inexhaustible and relevant at all times. The objective of this article is to understand the impact of M. Gogol's works for the literature of Slavic peoples – Czech, Polish, Slovak, Bulgarian, Slovenian.

In the 1830s–1840s, Gogol's works were an impetus for creative pursuits and actions not only for the Russian writers, composers, artists, theater personalities, but also for literary and cultural personalities of the Slavic world. Gogol taught foreign writers to openly and boldly look at the surrounding reality, not trying to embellish it. He was also not indifferent to the natural beauty of Ukraine, describing life, rural landscapes, ceremonies, holidays, clothes of boys and girls, juicy and fair language with great affection. Gogol was interesting and popular in the Slavic environment.

Рецензент статті: Проценко О. П., доктор філософських наук, професор, Харківський національний університет будівництва та архітектури

Стаття надійшла до редакції 29.09.2019

He was a contemporary of the national revival of many Slavic peoples who adopted best foreign experience.

In the world literature, the Czechs gave a positive assessment of Gogol before others. The first work in the Czech translation was the novella "Taras Bulba". I. S. Hynek reworked the novella into a drama that was first put on the Czech stage in 1865. In the second half of the 19th century, almost all of Gogol's works were translated into Czech and widely known. Gogol's prose was widespread and excited curiosity in Czechia; it was actively translated and studied in schools by the children of immigrants. The researchers K. Mochulsky and D. Chyzhevsky noted the baroque "ambiguity" and grotesqueness of the writer's works, his unsurpassed humor. The comedies "Marriage" and "The Government Inspector" paraded at all emigrant theaters.

In Poland, Gogol's works became known in the mid-1830s. The writers J. Kraszewski, J. Korzeniowski, A. Marcinkowski, H. Sienkiewicz wrote their works under the influence of Gogol, trying to portray the heroes and reveal their characters in his style. Gogol's novella "Taras Bulba" was translated into Polish by Petro Glowatsky and published in Lviv in 1850, after which the Polish novelist Henryk Sienkiewicz used Gogol's characteristic description of Ukrainian steppes in the creation of the novel "With Fire and Sword" (1882). In the 1920s–1930s, Gogol's works in Poland began to be widely published in translations by J. Tuwim and staged in theaters.

Gogol's works in Slovakia gained popularity in the late 1860s. Gogol's romantic works became of interest for the Slovak writers due to the folklore motifs and historical themes. The borrowing of motifs, situations, composition, and portrayal of the characters of Gogol's novella "Taras Bulba" is noticeable in the historical novella "The Holy Spirit" by Ján Kalinčiak. The development of Slovak prose was modeled on Gogol, writers began to borrow plots for their works from Gogol, trying to understand the nature of human. The use of folklore, subtle humor, descriptions of customs, traditions, the ability to reveal comic aspects of life, principles of character creation – all of this impressed Slovak writers and was actively reflected in their works. These trends can be seen in M. Kukučín, A. Domanytsky, J. Kalinčiak, J. Jesenský, J. Tajovský and others. The productions of Gogol's works are very successful on the professional and amateur stages of Slovakia.

Bulgarian writers admired Gogol. Following his works was for them a kind of literary school. The poet P. Slaveykov became a follower of Gogol the classic and defended the principles of realism. He also imitated sentimental and romantic heroes, combining different trends. The novella "Taras Bulba", translated by N. Bonchev, became for the Bulgarians a symbol of the struggle for liberation from the five-hundred-year Turkish expansion.

Deep interest in the works by Gogol is noticeable in Slovenia. Between 1880 and 1890, the number of publications about him and translations of his works in various journals exceeded all expectations and numbered more than 250. Gogol's heroes gained archetypal, symbolic meaning and turned into immaterial images of world literature.

Gogol's works attracted the attention of literary personalities from different countries with skill and a true portrayal of reality. It was considered an ornament

and promoted the ideological and aesthetic level of Slavic literatures. The writer was able to organize all Slavic literatures, determined their direction and objective, and laid the groundwork for the creation of a new literary genre – the social novel. According to I. Panaev, Gogol appeared in the literary arena at a time when the need for a "new word" and the participation of literature in social life was already ripe in society, as heroes with "rhetorical phrases" were already boring. Gogol portrayed new heroes from the common people with their pleasures and afflictions, in plain, "wrong" language, highlighting key points and identifying the issues of all subsequent Russian and Slavic literature. He joined the creation of a new novel school based on a true portrayal of the surrounding reality. Gogol's powerful word echoes in the culture of many peoples in the present-day world.

Keywords: Gogol, genre, folklore, realism, social novel, historical novel, Slavic literature.

Постановка проблеми. Геній Гоголя відомий усьому світові — від Сорочинців, Миргорода, Ніжина й Полтави до Санкт-Петербурга і далеко за його межі, аж до Варшави, Праги, Софії, Відня, Риму... Митець створив своєю незрівнянною уявою інший світ, своєю мовою зробив переворот у літературі, своєю «українськістю» здивував і поставив яскраві акценти на образах. Про цю його «українськість» Т. Шевченко писав, що вона пробивалася в ньому крізь «петербурзько-імперський лід», і зазначав у листі до Варвари Рєпніної, що перед Гоголем «слід благоговіти». Гоголь долучився до створення нової школи роману, що ґрунтується на правдивому зображенні оточуючої дійсності. В. Г. Белінський назвав його своєрідною «школою» в літературі, яка відкрила для молодих і вже досвідчених письменників новий шлях. Тема впливу творчого спадку Гоголя на російську і світову літературу та культуру в усі часи є невичерпною і запитуваною.

Актуальність дослідження. Гоголь увійшов до плеяди видатних класиків російської літератури на одному рівні з Пушкіним, Тургенєвим, Достоевським, Толстим, Чеховим. Інтерес до його творчості виник з виходом у світ романтичних творів «Вечори на хуторі біля Диканьки», коли ще нікому не відомий М. Гоголь під псевдонімом пасічника Рудого Панька постав перед читачами, не знаючи, як його доробок сприйме читачька аудиторія та боячись потрапити під гостру критику, і вже ніколи не зникав, а тільки зростав. Досліджувався його вплив на М. Лєскова, В. Короленка, А. Чехова, І. Буніна, М. Булгакова, Ф. Достоевського і багатьох інших російських письменників. В. Белінський писав: «Вплив Гоголя на російську літературу був величезний. Не тільки всі молоді таланти кинулися на вказаний ним шлях, а й деякі письменники, що вже були відомі, пішли цим шляхом, залишивши свій по-

передній» [1, с. 388]. У російській літературній критиці 40–50-ті роки XIX століття називають гоголівським періодом, адже вплив письменника на російську літературу був неоціненний. Чимало дослідників розмірковують: чий він, Микола Гоголь. Український, російський, чи це постать світового рівня? Інтерес до творчості Гоголя не згасає і в наші дні, тож тема є вкрай актуальною.

Метою даної статті є з'ясування впливу творчого спадку М. В. Гоголя на літературу слов'янських народів — чеського, польського, словацького, болгарського, словенського.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що творчість М. В. Гоголя стала предметом пильної уваги та вивчення багатьох літературних діячів, таких як В. Белінський, І. Панаєв, Г. Грабович, Д. Чижевський, К. Мочульський, Ю. Барабаш, Ю. Лотман, В. Звиняцковський, В. Скуратовський, І. Золотуський, Я. Славутич, Я. Лаврін, Л. Будагова, А. Машкова, М. Смольянінова, Ю. Крашевський та інші. Сприйняття творчості Гоголя дослідниками є неоднозначним як у колах літературознавців, так і з боку культур різних народів. Однак усі визнавали його неординарність і талант, своєчасність появи на літературній ниві, особливу виразність мови його творів, пересипаної українізмами, дискутували щодо приналежності його до російської і / або української літератури. Відрив Гоголя від однієї з них означав нанесення неоправданної шкоди кожному з двох народів.

Стосовно приналежності Гоголя до української і / або російської літератури, в критиці існує багато суперечних думок різних авторитетних науковців. Вони говорять про його українське генетичне коріння, пояснюючи цим білінгвізм Гоголя. Наприклад, П. Куліш наголошував на приналежності письменника до російської літератури. В епілозі до «Чорної ради» він писав, що Гоголь відкрив очі великоросійському суспільству на Україну та її минуле, завдяки своєму таланту зробив власну батьківщину об'єктом зацікавлення, сприяв «кращому взаєморозумінню українців та росіян і здійснив великий вплив на російську мову, розширивши та зміцнивши її основу» [8, с. 488].

У першій половині XIX століття творчість Гоголя стала значним внеском у сусідню російську літературу, міцним фундаментом російської прози взагалі. Гоголь вважається «п'ятою колоною українців у російській імперії» [13]. Деякі дослідники дотримуються думки, що він є як українським, так і російським письменником, а його творчість є гордістю й належить культурі українського й російського народів, адже більшість українських письменників першої половини XIX століття писали твори і російською мовою, тим самим беручи участь у розвитку ро-

сійської літератури. Крім того, сильним магнітом для Гоголя була імперська столиця з буйним розвитком російської мови й літератури в першій половині XIX століття. «“Хитрий малорос” М. Гоголь звернувся до російської мови з певною місією — засобами імперського “язика” прославити Україну в світі» [13, с. 132].

Г. Грабович пише, що література завжди відображає життя суспільства і служить його потребам, а структура та образ життя суспільства відображаються в літературі. Отже якщо суспільство двомовне, то й література теж буде двомовною. Тому Гоголь використовував російську мову для написання своїх творів. На думку Г. Грабовича, Гоголь органічно вписується в український контекст і в історію української літератури, хоч при цьому й не випикується з російської. Йому належить «відвойовування» Гоголя у росіян, і «питання канону української літератури, її системності, становить рамки для <...> “відвойовування” Гоголя, яке, вже без лапок, відбудеться тільки на шляху якості: Гоголь до тієї міри буде нашим, до якої ми будемо добре про нього писати» [5, № 9, с. 77].

Виклад основного матеріалу. Література як різновид мистецтва розвивалась у тому ж культурному просторі, що й образотворче мистецтво, музика, театр. Тому в 1830–1840-ві роки творчість Гоголя стала стимулом до творчих пошуків і дій не тільки для російських письменників, композиторів, митців, театральних діячів, а й для літературних діячів слов'янського світу. Гоголь учив зарубіжних письменників відкрито й сміливо дивитися на навколишню дійсність, не намагаючись її прикрасити. До природної краси України він також не був байдужим, описуючи з великою любов'ю побут, сільські пейзажі, обряди, свята, одяг парубків та дівчат, соковиту і влучну мову. Гоголь став цікавим і популярним у слов'янському середовищі. Він був сучасником національного відродження багатьох слов'янських народів, які всотували чужий, особливо кращій досвід. Тож зупинимося на з'ясуванні впливу творчості Гоголя на деякі слов'янські літератури, оскільки вона відіграла важливу роль у їх розвитку.

У світовій літературі раніше за інших позитивну оцінку Гоголю дали чехи. Письменник не раз бував у Чехії — в Марієнбаді (в Маріанських Лазнях), в Карлсбаді (в Карлових Варах), у Празі. Він був знайомий з діячами чеського і словацького національного руху В. В. Ганкою, П. Й. Шафариком. У Чехії та Словаччині знайшла широке розповсюдження та викликала інтерес проза Гоголя, вона активно перекладалася чеською і словацькою мовами [7]. У тамтешніх школах твори Гоголя читали діти емігрантів, а дорослі з ностальгією перечитували їх. Дослідники К. Мочульський та Д. Чижевський відзначали барочну

«двозначність» та гротесковість цих творів, непервершений гумор митця. Усе це привертало увагу і викликало захоплення тамтешніх читачів, а комедії «Одруження» й «Ревізор» не сходили зі сцен усіх емігрантських театрів. Так, «Ревізор» і «Одруження» ставилися в Белградському національному театрі. А в переробці та постановці режисера В. Ячика в січні 1929 року в Белграді було влаштовано бал-маскарад «Ніч перед Різдом у Диканьці» [9]. Емігранти об'єднувались і влаштовували вечори, на яких читали уривки з творів Гоголя і ставили сцени, використовуючи для цього найкращі театральні зали.

Чехи стали перекладати твори Гоголя в кінці 1830-х років. Чеський переклад повісті «Тарас Бульба» був опублікований за життя письменника, 1839 року. Але важливим є той факт, що Гоголя в Чехії читали раніше, ніж були опубліковані переклади його творів. Творчість його привертала до себе увагу майстерністю і правдивим зображенням російської дійсності, вона вважалась «окрасою слов'янської літератури» (В. В. Ганка). Першим твором у перекладі чеською мовою стала повість «Тарас Бульба». Переклад був здійснений К. В. Запом 1839 року і став першим перекладом Гоголя за кордоном [9, с. 276]. У подальшому переклад продовжував публікуватись у виправленому й доповненому вигляді. І. С. Гінек переробив повість на драму, яка була вперше поставлена на чеській сцені 1865 року. У 40-ві роки ХІХ століття переклади творів Гоголя здійснював чеський публіцист і поет К. Гавлічек-Боровський. Творчість Гоголя користувалась великою увагою, його твори «Старосвітські поміщики», «Мертві душі», «Шинель», «Вій», «Повість про те, як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем», «Записки божевільного» перекладались і популяризувались у Чехії. Пізніше, 1847 року, були опубліковані переклади творів «Коляска», «Портрет», «Невський проспект». А в другій половині ХІХ століття чеською мовою були перекладені майже всі твори Гоголя: «Ніч перед Різдом», «Сорочинський ярмарок», «Майська ніч», «Страшна помста», «Ревізор», «Пропала грамота» та інші. Переклади повторялися, їх якість значно покращувалась, перекладалися також статті В. Белінського, присвячені Гоголю, його біографія, статті. Іноді Гоголя не розуміли, іноді не сприймали, неправильно трактували, поверхово оцінювали, але численні переклади його творів, постійний інтерес до них свідчили про популярність у Чехії письменника, який входив до числа найвідоміших і був знаковою фігурою в російській культурі.

У Польщі твори Гоголя стали відомі в середині 1830-х, а 1843 року в журналі «Денница» («Jutrzenka») з'явилися перші переклади «Театрального роз'їзду» та «Записок божевіль-

ного» [15, с. 227; 16]. Цього митця оцінюють як справжній скарб і славу російської літератури. 1857 року публікуються переклади фрагментів «Майської ночі, або Утопленої» та «Портрета». Польський письменник Ю. І. Крашевський цікавився творчістю Гоголя і вважав, що Діккенс, Бальзак і Гоголь «вивели роман на правильний шлях до дійсності», «відкрили нову епоху, нову школу Роману, заснованого на зображенні дійсності» [17, с. 113]. Крашевський під впливом «Мертвих душ» Гоголя створює роман «Чарівний ліхтар» («Latarnia czarnoksięska»), схожість задуму й композиції, окремих сцен і епізодів якого не викликає сумнівів, хоча загальний мотив, що об'єднував усі сцени та епізоди, відсутній. Вплив Гоголя помітний і в Ю. Коженювського, який жив довгий час у Києві й Харкові. У романі «Коллокація» («Kollokacja») він зображує боротьбу багатого поміщика Загартовського з жителями сусіднього села, яке хоче приєднати до своїх земель. У зображенні автором поміщиків простежується схожість із гоголівськими «Мертвими душами». У романі ще одного польського письменника і критика А. Марцинковського «Записки інспектора складів» (1858) також помітний вплив «Мертвих душ». Марцинковський позитивно відгукується про творчість Гоголя, називає його гумор «майже відчутною річчю», таким, що «подається легко, з деякою художньою недбалістю, виявляє риси, ніким до нього не помічені» [18, с. 120]. Очевидно, що у своєму романі польський письменник не зміг так глибоко зобразити життя поміщиків і розкрити їхні характери, як це зробив Гоголь у «Мертвих душах». Приклад Гоголя був дуже важливим для створення соціального роману в польській літературі 1840–1850-х років, оскільки на той час у польській прозі відбувалося утвердження реалізму [15, с. 236]. Безсумнівним є й глибокий гоголівський вплив на польського романіста Генріка Сенкевича при створенні роману «Вогнем і мечем» («Ogniem i mieczem») (1882), де автор використав опис українських степів. Повість Гоголя «Тарас Бульба» була перекладена польською мовою Петром Гловацьким і видана у Львові 1850 року. У 20–30-ті роки ХХ століття твори Гоголя в Польщі стали масово видаватися в перекладах Ю. Тувіма і ставитися на сценах театрів. Однак повість «Тарас Бульба» поляки вважали невдалою та вбачали в ній прояв ненависті до них. Ця повість і зараз викликає суперечки критиків, багато з яких мають антипольський акцент [15].

Творчість Гоголя в Словаччині набула популярності значно пізніше, ніж у Чехії й Польщі, — в кінці 1860-х років, а до того ним практично не цікавились, не читали і не перекладали. Інтелігенція Словаччини вважала гоголівські твори

русофобськими, такими, що розкривають Росію з негативного боку. Однак романтичний доробок Гоголя став цікавити словацьких літераторів фольклорними мотивами та історичною тематикою. Запозичення мотивів, ситуацій, композиції, характеристики персонажів повісті Гоголя «Тарас Бульба» помітне в історичній повісті «Святий дух» (1847–1848) Яна Калінчака. Гоголь позитивно вплинув на популяризацію жанру історичної повісті в словацькій літературі. У 1860-ті роки в Словаччині публікуються переклади «Вечорів на хуторі біля Диканьки», «Вія», а також уривка з «Мертвих душ». Переклад «Ревізора» був здійснений М. Ш. Ферієнчиком, і п'єса під назвою «Не сердься на дзеркало, як рот кривий» (з деякою адаптацією до словацької дійсності), де сама назва перегукується з гоголівським епіграфом до безсмертної комедії «Ревізор» — «На дзеркало годі нарікати, коли пика крива», була поставлена 1871 року. Після 1880-х років М. В. Гоголь стає одним з найпопулярніших у Словаччині на рівні з Ф. М. Достоевським, Л. М. Толстим, А. П. Чеховим, І. С. Тургенєвим. У цей період перекладаються і друкуються в різних журналах «Ніч перед Різдом» (1889), «Повість про те, як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем» (1890), «Коляска» (1888), «Ніс» (1889). Про зростання популярності М. В. Гоголя в 1880-ті роки свідчить і поява статей, рецензій, нотаток про його творчість, яка помітно вплинула й на суспільне життя в Словаччині [10, с. 356]. Твори Гоголя сприяли підвищенню ідейно-естетичного рівня словацької літератури в цілому і формуванню сатири зокрема. Розвиток словацької прози пішов шляхом, близьким до гоголівського, і письменники стали запозичувати сюжети для своїх творів у Гоголя й Тургенева, намагаючись зрозуміти природу людської натури. Використання фольклору, тонкого гумору, описи звичаїв, традицій, уміння розкривати комічні сторони життя, принципи створення характерів — усе це імпувало словацьким письменникам і активно відображалось у їхній творчості. Ці тенденції простежуються в М. Кукучина, А. Доманицького, Я. Калінчака, Я. Єсенського, Й. Тайовського й інших. Важливо зазначити, що постановки творів Гоголя з великим успіхом ідуть на професійних і аматорських сценах Словаччини, а інтерес до його творчості постійно зростає не тільки в цій країні, а й у багатьох інших.

Болгарські літератори не приховували свого захоплення творчістю Гоголя і намагалися наслідувати письменника, ставлячи його на один рівень з Пушкіним. Наслідування творів улюблених письменників було своєрідною літературною школою. Так, працюючи над поемою «Круміада», поет-самоучка Петко Славейков робить для себе помітку: «В одній із поем описати гори

так, як описав степ М. В. Гоголь у повісті “Тарас Бульба”» [13, с. 402]. І він першим перекладає уривок із сьомого розділу поеми Гоголя «Мертві душі» болгарською мовою та публікує його в газеті «Цариградски вестник» 1858 року під заголовком «Два письменники». Славейков вибрав для болгарських читачів яскраве розмірковування Гоголя про роль письменника в житті суспільства, про надану митцю можливість як підносити та звеличувати людей, так і розвінчувати їх, розкривати пороки, завдяки дивним героям спостерігати за навколишнім життям, «озирати все величезно-стрімке життя крізь видимий світ сміху і незримі, невідомі йому сльози!» [4, с. 132–133]. П. Славейков став послідовником Гоголя-класика та відстоював принципи реалізму. Однак у своїх творах він наслідував і сентиментальні, й романтичні образи, поєднуючи різні тенденції.

Болгарський критик Нешо Бончев став першим перекладачем болгарською мовою гоголівської повісті «Тарас Бульба», яка вийшла 1873 року в журналі «Периодическо списание». Пояснюючи, чому переклав саме цей твір, критик писав, що він історичний, однак характер має трагічний. І немає в ньому нічого комічного, смішного. Для Тараса, воїна-козака, який не боїться нічого, немає жалю ні до дружини, ні до сина. Для нього важливі лише дві речі: слава православної віри і слава козацтва. Цей твір Гоголя був дуже актуальним для болгар, які протягом п'ятисот років боролися за звільнення своєї землі від турків. Бончев навчався у Київській духовній семінарії (1858–1861), а потім у Московському університеті на історико-філологічному факультеті (1861–1868), тому знав і високо цінував творчість Гоголя. Написав статтю про нього — «Гоголь. Життя й літературна діяльність», у якій познайомив болгарських читачів з біографією класика, висловивши своє захоплення його талантом, повідомив про творчі зв'язки та зустрічі М. В. Гоголя з О. С. Пушкіним. На думку Бончева, Пушкін, Гоголь і Крилов надали літературі народності, перетворивши її на народне багатство. Критик писав, що Гоголь став взірцем для покоління письменників-натуралістів, які виховувались і зараз вчаться на його творах, що змальовують реальне буття. Бончев наголошував, що слава Гоголя розповсюджується в інших країнах, а твори, перекладені англійською, французькою, німецькою, чеською, сербською мовами, користуються великим попитом.

Глибоке зацікавлення творчістю Гоголя помітне у Словенії. Це пов'язано з тим, що значна кількість освічених людей XIX століття стежила за літературно-культурним життям та досягненнями свого часу. Із петербурзьких та московських журналів, завдяки особистим контактам з літера-

турними й культурними діячами слов'янського світу словенці дізналися про «малоруського» самородка, який іще за життя здобув прихильність і повагу сучасників. Уже в кінці XIX століття здійснюються переклади творів Гоголя. Так, 1883 року Я. Блейвейс друкує «Портрет», а 1884 року — «Ніч перед Різвдом» і «Ніс». 1887 року Л. Горенець перекладає і видає поему «Мертві душі» [14, с. 478]. Дослідники наводять вагомі дані щодо кількості публікацій про Гоголя та перекладів його творів: 152 в журналі «Люблянський дзвін» («Ljubljanski zvon») та 90 в журналі «Дім і світ» («Dom in svet») [14]. Навіть такі новини з України, як відкриття скульптури М. Гоголя в Ніжині, де з 1821 по 1828 рік у гімназії вищих наук навчався юний Гоголь, опис погруддя письменника (встановлено 1881 року; це перший у світі пам'ятник на його честь) викликали неабиякий інтерес у літературно-культурних колах Словенії. Вихід друком у словенському перекладі «Ревізора», «Мертвих душ», «Тараса Бульби» (іспанською мовою) значно збагатив цю літературу. Згадка про гоголівського персонажа Ноздрьова в одному ряду з пушкінським Онегіним та лермонтовським Печоріним свідчила про набуття героями Гоголя архетипічного, символічного значення, перетворювала їх на нетлінні образи світової літератури. Майстерність гоголівської сатири вражала, поширювалася на культурному ґрунті сусідніх слов'янських народів, розкриваючи моральні сторони життя людей, спонукаючи до критичного погляду на себе з боку.

Цитати з творів Гоголя займають значне місце в суспільному житті Словенії, особливо при наданні характеристики тим чи іншим подіям, стаючи крилатими виразами. Гоголівський реалізм привертає особливу увагу словенських літераторів, оскільки якнайкраще підходить до їхнього світосприйняття й буття. Ці митці вважають, що письменник дійсно посів чільне місце у світовій літературній скарбниці. Так, словенський літературний діяч І. Приятель у статті «Гоголь. Два портрети» підкреслює визначну місію для своєї батьківщини і для всього слов'янства митця, який зміг упорядкувати всі слов'янські літератури, визначив їх напрям і мету, навчив по-новому сприймати й відображати навколишню дійсність. Гоголь вплинув на розвиток добросусідських відносин між словенцями та всіма слов'янами, а його творчість розбудила неприховану цікавість та позитивно вплинула на розвиток національної літератури Словенії. Словенці виражають вдячність письменнику, який залишив нетлінний слід у слов'янській і світовій культурі.

Висновки. Творчість М. В. Гоголя викликала глибокий інтерес, була прикладом і стимулом до творчих пошуків і дій для слов'янських письменників XIX століття.

Гоголь — явище унікальне в українській, у російській та в багатьох слов'янських культурах. Його феномен беззаперечний, тенденції, мотиви, сюжети, образи, мова творів — неперевершені й вічні. Твори письменника не втратили актуальності й сьогодні, оскільки народи України, Росії, слов'янського світу відзначають пам'ятні дати життя та творчості Гоголя, яка знайшла широке відображення й у музиці, й у театральному та образотворчому мистецтві. Постановки творів з успіхом відбуваються в наші дні на професійних та аматорських сценах театрів світу. Завдяки унікальному таланту Гоголя Україна, її «тепла малоросійська культура» (О. І. Солженіцин) стали постійною літературною темою в 1830–1840 роках XIX століття. Слово Гоголя прозвучало тоді, коли, як стверджував І. І. Панаєв, у суспільстві вже назріла необхідність «нового слова» та участі літератури в житті суспільства, оскільки герої з «риторичними фразами» вже набридли. Саме в той час з'явився Гоголь з новими героями з народу та їхніми радощами і стражданнями, з простою, «неправильною» мовою, розставивши акценти та визначивши проблематику всієї наступної російської і слов'янських літератур.

Вагоме слово Гоголя відлунує в культурі багатьох народів, продовжуючи з новою силою звучати в умовах сьогодення. Наведені в статті приклади рецепції творчості письменника дають право стверджувати, що це є феномен світового рівня, якому до снаги зближувати великі народи й великі культури.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі впливу творчого спадку М. В. Гоголя на художників, які володіють майстерністю передавати своє бачення гоголівських образів не за допомогою влучного, виразного, мудрого, гострого слова, а через посередництво композиції, стилю, кольорового та графічного рішення ілюстрацій. При створенні художнього образу митці свідомо чи несвідомо передбачають дію цього образу на глядацьку аудиторію. Тільки завдяки симбіозу літератури та образотворчого мистецтва, що виражається в поєднанні літературних образів, створених пером та живописним словом, з яскравими мистецькими образами, змальованими за допомогою пензля й колоритної палітри, розкривається цілісність та неповторність художнього твору.

Література:

1. Белинский В. Г. Взгляд на русскую литературу 1847 года. *Н. В. Гоголь в воспоминаниях современников* / ред., предисл. и коммент. С. И. Машинского. Москва : Гос. издат. худож. лит., 1952. С. 385–388.
2. Будагова Л. Н. Перечитывая Гоголя и Белинского. Вместо предисловия. *Гоголь и славянские литературы* / отв. ред. Л. Н. Будагова. Москва : Индрик, 2012. С. 9–21.

3. Гоголь Н. В. ... К нам едет ревизор / сост. Н. В. Колосова. Москва : Молодая гвардия, 1979. 447 с.
4. Гоголь Н. В. Собрание сочинений : в 8 т. / [общ. ред. В. Р. Щербина ; худож. Н. Н. Каминский]. Москва : Правда, 1984. Т. 8. 400 с.
5. Грабович Г. Гоголь і міф України. *Сучасність* / пер. з англ. Р. Харчук. 1994. № 9. С. 77–95 ; № 10. С. 137–150.
6. Звиняцковский В. Я. Николай Гоголь. Тайны национальной души. Киев : Ликей, 1994. 543 с.
7. Клапка Й. Гоголь и Чехия. *Русское слово*. 2009. № 4. С. 8–15.
8. Куліш П. О. Вибрані твори / [упоряд., підгот. текстів, прим. М. Л. Гончарука ; вступ. ст. І. І. Пільгука ; худож. Ю. Г. Логвин]. Київ : Дніпро, 1969. 559 с.
9. Лаптева Л. П. Н. В. Гоголь и отражение его творчества в чешской литературе XIX века (по данным В. А. Францева). *Гоголь и славянские литературы* / отв. ред. Л. Н. Будагова. Москва : Индрик, 2012. С. 272–282.
10. Машкова А. Г. Особенности восприятия творчества Н. В. Гоголя в Словакии. *Гоголь и славянские литературы* / отв. ред. Л. Н. Будагова. Москва : Индрик, 2012. С. 351–377.
11. Мочульский К. В. Духовный путь Гоголя. *Мочульский К. Гоголь. Соловьев. Достоевский*. Москва : Республика, 1995. С. 6–60.
12. Славутич Я. Чому Гоголь писав українською мовою? *Микола Гоголь і світова культура* : матер. міжнар. наук. конф., присвяченої 185-річчю з дня народження письменника / НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка, Укр. міжнар. комітет з питань науки і культури, Ніжин. держ. пед. ін-т ім. М. В. Гоголя ; відп. ред. і упоряд. Г. В. Самойленко. Київ ; Ніжин, 1994. С. 130–133.
13. Смольянинова М. Г. Н. В. Гоголь и болгарская литература эпохи Национального возрождения. *Гоголь и славянские литературы* / отв. ред. Л. Н. Будагова. Москва : Индрик, 2012. С. 402–416.
14. Созина Ю. А. Гоголь на страницах словенских литературных журналов «Люблянски звон» и «Дом ин свет» (конец XIX — начало XX в.). *Гоголь и славянские литературы* / отв. ред. Л. Н. Будагова. Москва : Индрик, 2012. С. 478–493.
15. Цыбенко Е. З. Гоголь и польская литература (XIX век). *Гоголь и славянские литературы* / отв. ред. Л. Н. Будагова. Москва : Индрик, 2012. С. 227–238.
16. Gogol M. Pamietniki waryata : [Прижизненная публикация Н. В. Гоголя на польском языке] : [фрагмент «Записок сумасшедшего»]. *Денница = Jutrzenka*: Славянское обозрение, издаваемое Петром Дубровским [Журнал] / ред. : П. П. Дубровский, А. П. Чайковский. 1843. Вып. 4, апрель. С. 19–34.
17. Kraszewski J. I. Kilka słów o powieści. *Kraszewski o powieściopisarzach i o pisarzach. Zbiór wypowiedzi teoretycznych i krytycznych* / oprac. S. Burkot. Warszawa, 1962. S. 112–116.
18. Nowosielski A. Humor rozważany pod względem uczucia. *Nowosielski A. Pisma krytyczno-filozoficzne A. Nowosielskiego*. Wilno, 1857. T. 1. S. 113–131.
19. Gogol i slavyanskiye literatury [Gogol and Slavic literature] (pp. 9–21) Moscow: Indrik. (In Russian).
20. Gogol, N. V. (1979). ... K nam edet revizor [To us bring rides Auditor]. Moscow: Molodaya gvardiya. (In Russian).
21. Gogol, N. V. (1984). *Sobranie sochinenii* [Collected works] (In 8 vols, vol 8). Moscow: Pravda. (In Russian).
22. Hrabovych, H. (1994). Hohol i mif Ukrainy [Gogol and the myth of Ukraine]. *Suchasnist — Modernity*, 9, 77–95; 10, 137–150. (In Ukrainian).
23. Zvinyatskovskii, V. Ya. (1994). *Nikolai Gogol. Tainy natsionalnoi dushi* [Nikolay Gogol. Secrets of the national soul]. Kiev: Likei. (In Russian).
24. Klapka, I. (2009). Gogol i Chekhiya [Gogol and the Czech Republic]. *Russkoe slovo — Russian word*, 4, 8–15. (In Russian).
25. Kulish, P. O. (1969). *Vybrani tvory* [Selected works]. Kyiv: Dnipro. (In Ukrainian).
26. Lapteva, L. P. (2012). N. V. Gogol i otrazhenie ego tvorchestva v cheshskoi literature XIX veka (po dannym V. A. Frantseva) [N. V. Gogol and the reflection of his work in Czech literature of the 19th century (according to V. A. Frantsev)]. In L. N. Budagova (Ed.), *Gogol i slavyanskiye literatury* [Gogol and Slavic literature] (pp. 272–282). Moscow: Indrik. (In Russian).
27. Mashkova, A. G. (2012). Osobennosti vospriyatiya tvorchestva N. V. Gogolya v Slovaki [Features of the perception of the work of N. V. Gogol in Slovakia]. In L. N. Budagova (Ed.), *Gogol i slavyanskiye literatury* [Gogol and Slavic literature] (pp. 351–377). Moscow: Indrik. (In Russian).
28. Mochulskii, K. V. (1995). Dukhovnyi put Gogolya [Gogol's spiritual path]. In K. Mochulskii. *Gogol. Solovev. Dostoevskii* [Gogol. Soloviev. Dostoevsky] (pp. 6–60). Moscow: Respublika. (In Russian).
29. Slavutych, Ya. (1994). Chomu Hohol pysav ukraïnskoïu movoiu? [Why Gogol wrote in Ukrainian]. In H. V. Samoilenko (Ed.), *Mykola Hohol i svitova kultura* [Nikolai Gogol and World Culture]. Proceedings of Material international scientific conference dedicated to the 185th anniversary of the writer (pp. 130–133). Kyiv; Nizhyn. (In Ukrainian).
30. Smolyaninova, M. G. (2012). N. V. Gogol i bolgarskaya literatura epokhi Natsionalnogo vrozozhdeniya [N. V. Gogol and Bulgarian literature of the era of the National Renaissance]. In L. N. Budagova (Ed.), *Gogol i slavyanskiye literatury* [Gogol and Slavic literature] (pp. 402–416). Moscow: Indrik. (In Russian).
31. Sozina, Yu. A. (2012). Gogol na stranitsakh slovenskikh literaturnykh zhurnalov “Lyublyanski zvon” i “Dom in svet” (konets XIX — nachalo XX v.) [Gogol on the pages of Slovenian literary magazines “Ljubljanski ringing” and “House in light”]. In L. N. Budagova (Ed.), *Gogol i slavyanskiye literatury* [Gogol and Slavic literature] (pp. 478–493). Moscow: Indrik. (In Russian).
32. Tsybenko, E. Z. (2012). Gogol i polskaya literatura (XIX vek) [Gogol and Polish literature (19th century)]. In L. N. Budagova (Ed.), *Gogol i slavyanskiye literatury* [Gogol and Slavic literature] (pp. 227–238). Moscow: Indrik. (In Russian).
33. Gogol M. (1843). Pamietniki waryata. [Fragment Notes of a Madman]. *Dennitsa — Jutrzenka*, 4, 19–34. (In Polish).
34. Kraszewski, J. I. (1962). Kilka słów o powieści. In J. I. Kraszewski & S. Burkot (Ed.), *Kraszewski o powieściopisarzach i o pisarzach. Zbiór wypowiedzi teoretycznych i krytycznych* (pp. 112–116). Warszawa. (In Polish).
35. Nowosielski, A. (1857). Humor rozważany pod względem uczucia. In A. Nowosielski, *Pisma krytyczno-filozoficzne A. Nowosielskiego* (Vol. 1, pp. 113–131). Wilno. (In Polish).

References: